

LA MARI

Font:
Ainhitze Pagola
Lizarralde
És del País Basc i
viu a Palau-solità
i Plegamans.

La deessa més coneguda de la mitologia basca, dominadora d'altres genis i que s'identifica al mateix temps amb el bé i el mal, és la Mari. També és l'encarregada dels llamps i les tempestes; segons conten a Gorriti, la Mari les crea en una cova de la serra d'Aralar. Ara bé, el que millor la defineix és el respecte que suscita a moltes zones d'Euskal Herria. A més a més, també representa la bellesa, ja que mai no es cansa de raspallar els seus cabells llargs davant del mirall, però quan ho fa és un mal presagi. Si se li pregunta per què s'arregla d'aquesta manera, ella respon: "*Gaur Naparrora nua tiara.*" (Me'n vaig a Navarra a segar.) I aquella mateixa tarda, la calamarsa assolarà els camps de blat de Navarra. Un del seus fills, Mikelats, és qui l'ajuda a fer aquestes feines. De la mateixa manera que aquest se l'associa amb el mal, l'altre fill, Atarrabi, se'l relaciona amb el bé.

Les coves i els avencs són els sojorns de la Mari, i qualsevol racó d'Aralar pot servir-li d'aixopluc. Ara bé, en aquests amagatalls no hi rep qualsevol visitant, és ella qui ha de convidar-los a conèixer la seva estança. Segons conten, una dona va gosar entrar en una cova i va robar-li la pinta d'or que feia servir durant hores per arreglar-se els cabells davant del mirall. La deessa es va enfadar tant que l'endemà els camps d'aquella dona apareguren coberts de pedres.

Són nombrosos els pobles d'Euskal Herria on es parla de la Mari. A la zona del Plazaola, són molts els noms que es fan servir: d'Aldure a Gorriti és coneguda com la Mari, a Leitza li diuen Marimur, a Udabe és la Mariburute i de Muïro a Arano la coneixen com a Andre Mari.

A Leitza, creuen que és el pont de Maimur el lloc des d'on la divinitat dóna pas a la tempesta, ja que és en aquest pont on recull els vents que després convertirà en llamps i onades. Segons diuen els habitants d'Arano, envia els llamps des d'un avenc de Mugiro, i quan toquen el cel agafen la forma d'un cavall. Curiosament, en algunes zones d'Euskal Herria la Mari s'associa amb la sequera.

Així que ja ho sabeu. Si a l'estiu veieu llamps o contempleu com es forma una tempesta, pot ser que vegeu la Mari. Ara bé, tant si la veieu com si no, una cosa és segura: que ens ha visitat.

MARI

Tximistak Mariren esku daude. Gorritin kontatzen dutenez, Marik, Aralarko kobazulo batean, tximistak sortarazten ditu. Euskal mitologiako jainkosarik ezagunena da, eta beste jakintzen artean, ongiarekin eta gaizkiarekin erlazionatzen da.

Euskal Herriko leku askotan izugarritzko errespetua diote. Mari edertasunaren irudia da. Ispiluaren aurrean orduak igarotzen ditu bere ile luzea orrazten, eta hori seinale txarra izan ohi da. Ilea orrazten hainbeste denbora zergatik ematen duen galdetuz gero, Marik hauxe erantzuten du: “Gaur Naparrora nua iittara”. Ziur egon arratsalde horretan bertan, Nafarroako garitzak kazkabarrak estaliko dituela. Mikelatsek, bere semeetako batek, lagunduko dio lan horretan. Mikelats gaizkiaren irudia den bezala, Atarrabi, beste semea, ongiaren irudia da.

Euskal Herriko herri askotan hitz egingo dizute Mariri buruz. Plazaola inguruan izen ezberdinak erabiltzen dira Mari izendatzeko. Adibidez, Gorriti aldean Aldureko Mari esaten diote; Leitzan Marimur; Udaben Mariburute; eta Aranon Muiroko Andre Mari.

Leizeak eta kobazuloak dira Mariren bizileku. Beraz, Aralarko edozein kobazulotan edo leize-zulotan aurki dezakegu gure Mari jainkosa. Baina kontuz, ez du edozein bisitari onartzen, bera baita bere bizilekura inor gonbida dezaken bakarra. Behin emakume batek kontatu zuen Mariren kobazulotik urrezko orrazi bat lapurtzeko ausardia izan zuela. Hain zuzen, Marik ilea orrazteko erabiltzen zuen orrazia. Diotenez, Marik izugarritzko haserrea hartu zuen, eta hurrengo egunean, emakume haren lurrak harriz estaliak agertu omen ziren.

Euskal Herriko beste eskualde batzuetan, Mari lehorteeekin lotzen dute. Gure kasuan, bere agerraldia beti dago tximistekin lotuta. Aranon esaten dutenez, Marik Mugiroko leize-zulo batetik bidaltzen ditu tximistak, eta zerua zeharkatzen dutenean, zaldi baten irudia agertzen omen da. Leitzan, berriz, Marik tximistak Maimureko zubian sortarazten dituela uste dute. Zubi horretara joaten omen da trumoiak eta tximistak sortzen dituzten haizeak hartzera.

Beraz, jakinaren gainean zaude, udan, tximista agertzen denean, Maimureko zubira hurbiltzen bazara eta zerura begiratzen baduzu, agian Mari jainkosa ikusiko duzu. Horrela ez bada, ziurtzat jo dezakezu gu bisitatzera etorri dela.

Basque

Nombre aproximado de parlantes
Entre 800.000 i 1.035.000.

On es parla

Al País Basco, Navarra i el sud-oest de França.

Sabies que...

No s'ha aconseguit relacionar amb certesa el basc amb cap de les famílies lingüístiques conegudes, tot i que fins i tot se l'ha intentat emparentar amb el japonès, les llengües ameríndies, les uralianes, les afroasiàtiques i les caucàsiques.